

Тяжкість легкості: буття-для-іншого у віртуальному просторі

Особливе соціокультурне значення має проблема ілюзорного характеру сучасного самоусвідомлення особистості в межах віртуального простору, якому притаманна інтенція до полегшення буття в бік утрати його трансцендентальної опори. Уявна ідентифікація *Я* відповідає модусу буття-для-іншого та здійснюється за допомогою двох механізмів: симуляції та «дзеркала», унаслідок дії яких суб'єкт утрачає онтологічний статус та перетворюється на порожній символ культурного оточення (симулякр, імаго). Реконструкція онтологічного статусу суб'єкта гіпотетично можлива на основі збереження статусу відмінності Іншого за умов утримання від спроб його трансформації в бік *Я*.

Ключові слова: віртуальна реальність, *Я*, Інший, буття-для-іншого, симуляція, «дзеркало», симулякр, імаго.

*...абсолютное отсутствие бремени ведет к тому,
что человек делается легче воздуха, взмывает ввысь,
удаляется от земли, от земного бытия,
становится полуреальным,
и его движения столь же свободны,
сколь и бессмысленны.*

Милан Кундера

Постановка наукової проблеми та її значення. Коли ми говоримо про суб'єктність сучасності, стає очевидним, що, переживши оргіастичне буйство від руйнації буття в дискурсі постмодерну та заново абсолютизувавши метанаративи (наприклад, у вигляді над-цінності притаманного для нових медіа «візуального повороту»), сучасна людина, тим не менш, постає як така, що позбавлена статусу суб'єктності. Самість – це відчуття власної цілісності, самототожності й автентичності, виражене в сконструйованій особистісній ідентичності на рівні культури та особливого роду шляхетної самотності на рівні екзистенції. Нині самість перетворилася на щось аватарно-оманливе: вона ніби «висковзує» від людини, змушуючи її загравати із власним *Я*, як древні індуси загравали з видимим світом, уважаючи досвід ілюзорним покривалом («майєю») божественного перформансу («лілі»).

Людина перестала бути самотньою в гушавині принадних легких комунікативних потоків Інтернету, легко відшукуючи собі тимчасових грайливих співбесідників у віртуальній корпоративній спільноті «глобального села» (М. Маклюен), де способом презентації суб'єктного статусу стає умовно-знаковий «лінк»/аватар, а традиційні міфопоетичні корпоративно-племінні зв'язки вихолощуються в трансформований архетип соціальності в стилі розсіяно-байдужої розважальної «спільноти за інтересами».

Утім немає нікого самотнішого за сучасну людину. Головний закон медіа, який сформулював М. Маклюен: «*The medium is the message*» («Засіб – це повідомлення»), зміщуючи увагу зі змісту на механізм передачі інформації, перетворив буття людини на суцільне імаго – рекламний фантом, де добро і зло співіснують не онтологічно, а онтично та гедоністично: як збалансовані складники «добрих» і «поганих» новин, що однаково зацікавлюють та приносять сатисфакцію. У віртуальній реальності діють бренди, які втрачають свої відповідники в бутті, – онтологічні адекватії, значення знаків, – унаслідок чого символи спустошуються і перетворюються на естетизовані за допомогою фото- та пластичної хірургії самодостатні емблеми (за афоризмом М. Маклюена, «улюблена реклама рекламує рекламування») [1, с. 75].

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів досліджень. Відсутність «справжнього» конфлікту, пом'якшуючи буття людини ефемерною «толерантністю», одночасно безмірно обтяжує його нав'язливою легкістю в сприйнятті кінцевих питань. Відтак відсутність драми породжує тугу за катарсисом, яка переживається як онтологічна нудьга, що передбачає повну усередненість «розчинення», боязливу поміркованість дифузного затирання контрастів, обережне зменшення переживання гостроти сприйняття, – і добра, і його антиподу – зла – внаслідок втрати гарячкуватої напруги обох та набуття почуттями кімнатної температури – зручної і комфортабельної

в міщанському вжитку температури задоволення. Виникає нудотна необтяжливність розваги, яку відчуває спостерігач-фланер, дивлячись якусь популярну телевізійну гру на зразок «За склом»: він однаково зацікавлений сублімаційним висмоктуванням пікантностей чужого інтимного буття й однаково байдужий до нього, оскільки в кожний поточний момент свого існування може відволіктися на, приміром, рекламну паузу або власні справи. Так народжується синдром «щирого кітччу» (у дусі «Діти біжать по траві», за виразом Мілана Кундери), з якого постають і невинні радощі, і небезпечні катастрофи. Ідеться про *дух легкості*, який обертається тяжкістю екзистенційної нудьги внаслідок втрати вагомих ціннісних орієнтирів існування в культурі. Відтак маємо взаємні звороти, гостро підмічені в символічних рядах творів Мілана Кундери: легкість насправді є тяжкістю, а тяжкість – легкістю [2, с. 7]. Звільнення від вантажу цінностей обтяжило суб'єкта вагою нудьги, у той час як наявність за спиною ноші у вигляді історії і традицій полегшувала його моральний стан, заповнюючи суб'єктивність внутрішнім змістом.

Навіть самі модули модерну й постмодерну можна уявити в цих кундерівських категоріях: «легкість тяжкості» (модерн) *contra* «тяжкість легкості» (постмодерн). Виникає справжня туга за «наївним модернізмом», ностальгія за справжністю існування як воно є, в усіх його ризикованих справах, утопічних захопленнях, безглузких пориваннях... Світ он-лайн, який свого часу оголосивши війну світу оф-лайн, тепер тягнеться за ним назад, але не може до нього повернутися, тому що, аби здійснити стрибок «some back», потрібно відмовитися від усього напрацьованого світом інформаційної гри, і насамперед – від заспокоїливо-психотропного почуття легкості.

Людина з утраченим орієнтиром самості, яка перестає жити трансцендентальними смислами, починає жити різноманітними практиками досвіду. Де є емпірія, там є чуттєвість із її бажаннями. *Бажання* для сучасної людини, з її гедоністичним редукціонізмом, – це одночасно причина та наслідок її існування. Людина, з одного боку, живе, прагнучи насолоди від світу та скеровуючи свої бажання на світ як на межу іншості, а з іншого – постає продуктом бажань інших людей, предметом насолоди яких вона намагається стати. Людина, отже, зустрічає *Іншого* з подвійною метою: вона *бажає Іншого* й *бажає бути предметом його бажань*. Використовуючи термін феноменологічної онтології Ж. П. Сартра «*буття-для-іншого*» [3; 4], ми тим самим наголошуємо: як амбівалентний суб'єкт та об'єкт бажання Іншого людина вибудовує свою уявну ідентичність таким чином, щоб вона була «приємна» Іншому, погляд якого трансформує її власне існування. Відтак Інший перетворюється на головний чинник буття людини. Суб'єкт перестає бути автономним, уключаючись у царину інтеракції з Іншим – інтерсуб'єктивність.

Відповідно до висловленого вище, мета цього дослідження – філософсько-культурологічний аналіз ілюзорних форм самоусвідомлення Я під поглядом Іншого в умовах деонтологізації буття, притаманної для віртуальної реальності.

Для реалізації цієї мети визначимо два ключових завдання:

- розкрити концепт «тяжкість легкості» (М. Кундера) як моделі існування Я для Іншого у віртуальності на засадах теорії симулякрів та симуляції Ж. Бодрійяра;
- виявити механізми взаємодії Я та Іншого через концепт «імаго» на засадах структурного психоаналізу Ж. Лакана.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Почнемо з реалізації *першого завдання*. Якою ж є картина світу, яку ми називаємо «постсучасною»? Останнє десятиліття II тисячоліття виявляє себе через інтенсивний пошук нової моделі самоусвідомлення. Спроби ідентифікації сучасності на зразок «альтермодерн», «афтермодерн», «пост-постмодерн» є спорадичними та недостатньо концептуалізованими, фіксуючи лише відмінність, інакшість нашої доби і від «чистого» (раціоналістичного) модерну, і від «чистого» (вітального) постмодерну.

Показовим у цьому плані є процес еволюції тілесності як символу духовної ситуації епохи. Модерне тіло як концепт душі, змінившись постмодерним тілом як концептом драйву, виявилось нині симулятивно спустошеним «тілом без органів», тому що душа, що могла ідентифікувати тіло через протиставлення, розсіюється, і відтак саме тіло втрачає цілісність і пластичність, подібно до того, як тотальне тіло космосу розпадається на безкінечну кількість сингулярних нуртуючих часток інформації.

Знаменита «Вулиця з одностороннім рухом» *Вальтера Беньяміна* починається з афористичної фрази, яка фіксує стан культури, де симулятивні емпіричні одиничності розчиняють у сфері тоталь-

ного онтичного вищі буттєві наративи: «Порядок життя у даний момент набагато більше підтверджується владою фактів, а не переконань. І причому таких фактів, які майже ніколи і ніде не ставали ще основою для переконань» [5, с. 11].

Справді, що залишається після того, як сплинула потреба не лише метафізичного поклоніння перед вищими смислами, а й потреба в іронічній їх деконструкції? На нашу думку, найбільш адекватне визначення сучасної соціокультурної ситуації знаходимо в роботі «Прозорість зла» Ж. Бодрійяра, і цим визначенням буде вислів «після оргії» [6]. Ідеться про специфічний «комфортний» життєсвіт, головною особливістю якого є, за Ж. Бодрійяром, створення все більш несправжнього, штучного й одночасно зручного середовища проживання людей, у якій людина більше не страждає від тяжкої праці, хвороб, голоду, насильства, воєн і навіть не переживає екзистенційних конфліктів. Істина буття виявилася настільки прихованою або розсіяною в масках плюральних дискурсів, що онтологічна сутність, пом'якшена онтичними формами досвіду, розряджає та «усереднює» гостроту своїх контрастів на користь відсутності максимально виражених добра і зла, конструкції та деструкції, блага і шкоди, що роз'їдаються корозією загальної релятивації.

Суспільство досягло такого стану, коли всезагальне й досконале знання життя унеможливило виробництво нових рецептів спасіння, і нам залишається лише вдаватися до лицедійства, відтворюючи в ігровій та іронічній формах наявні ілюзії та імідж-ідеали, які, будучи позбавлені онтологічної гостроти переживання і контрастних форм, згладжуються, розсіюються, усереднюються, пом'якшуються до повної квалості та позбавляються фатальних рис конечності, притаманних пульсуючому екзистенційному існуванню.

У результаті гідна смерть у такому суспільстві важить не менше, ніж гідне життя: «Саме тому, що сьогодні ми більше не існуємо ні політично, ні історично (і в цьому суть нашої проблеми), ми хочемо довести, що ми померли між 1940 і 1945 роками, в Освенцімі або Хіросімі: адже це, принаймні, гідна смерть» [6, с. 9]. *Бажання гідної смерті* – це *бажання гідного життя*. Адже справжня смерть настає якраз за умов екзистенційної можливості справжнього життя і передає момент його припинення. Якщо чогось не існує, то його не можна припинити. Не можна вийти в небуття, якщо існування втратило свій онтологічний потенціал. У духовно спустошеному суспільстві неможливість, наприклад, поетові чи філософові померти титанічною смертю від державного покарання засвідчує не зростання цінності людини, а її катастрофічний спад, оскільки, лише караючи інакомислячого за ересі, структура тим самим мимовільно наголошує на його значенні. У протилежному випадку геній-одинак стає карнавальним блазнем, патетика серйозного перетворюється на трагіфарс, Герой стає виконавцем ролі власної Тіні.

Відбувається дивний процес, коли ніщо не може бути справжнім, усе повторюється і розмножується, навіть смерть: учинок, позбавлений відповідальності, нагадує кібер-жест «зберегтися» (клавіша F6) в екшені комп'ютерної гри, коли відсутність обов'язку, відсутність спокути, відсутність ваги зробленого внаслідок відвертої трансформації справи в розвагу обертається духовною вагою – тою тяжкістю легкості, про яку й говорив М. Кундера, міркуючи про порожнечу та відчуження сучасного суб'єкта. Ідея обтяження порожнечою чудово передана в американському кінофільмі «День сурка», де головний герой, циклічно помножений на ризому самодублікату, щодня прокидався в тому ж дні, незалежно від содіяного вчора.

Віртуалізація культури призводить до віртуальної індиферентності: спрацьовує синдром масового зараження, подібного до ракового захворювання та розмноження метастаз. Симуляція проникає всюди, анаморфоз усіх сучасних форм Зла – нескінченний. У суспільстві, яке стало на шлях профілактики й умертвіння природних відносин методами естетичної хірургії, спрацьовує «гламурний» ефект «За склом». Це схоже на те, ніби людина освітлена з усіх боків, світло пронизує його наскрізь, але вона залишається невидимим у яскравому світлі. Ми висвітлені технікою, образами, інформацією, ми підпорядковані цій білій активності: вибіленій соціальності, вибіленій тілесності, що призвело до тотального асепсису і грошей, мозку та пам'яті.

Ознакою і наслідком симуляції є *криза ідентичності*, передусім *модерної метафізичної ідентичності*, що виражається в стані безпричинної духовної втоми, почуття абсурду, виснаженої індиферентності. Симптомом кризи ідентичності на рівні індивідуального життєсвіту є нездатність людини продуктивно наповнити своє дозвілля, своєрідний страх перед вільним часом, тамувати який покликана розгалужена мережа індустрії розваг із її ескапічними функціями втечі в зачарований світ «невимовної легкості буття». У результаті прогресує ґрунтована на імідж-ідеалах медіа та реклами

віртуальна розважальна культура, що є частиною так званої «популярної культури», завданням якої, у свою чергу, є *тотальне «забуття»* (Б. Гройс), підпорядковане принципу *насолоди* – феномен, набагато глибший за банально-міщанський кітч або обивательське у своєму самозадоволенні та самозамилуванні «повстання мас» (Х. Ортега-і-Гассет).

Предметом гедоністичного «забуття» нині стає те, що становить основу існування людини в культурі – *історична пам'ять*. Забуття історичної пам'яті в сучасному масмедійному дискурсі чимось нагадує карнавал: воно грайливе, чуттєве, візуально видовищне й водночас приховано тужливе, трагічне, навіть апокаліптичне, просякнуте імпліцитною тривогою, що доходить до невротичної істерії. Невротичність сучасної свідомості фіксує умонастрій девальвації історії при одночасному збереженні апокаліптичного відчуття її кінця (від езотеричної моди на пророцтва майя – до реальної нещадності загрози міжнародного тероризму).

Взаємопов'язані процеси симуляції та віртуалізації породжують одну з головних антиномій постсучасної самосвідомості: ідеться про *антиномію самості та іншості*. Почнемо з антиномії самості та іншості. Першою характерною рисою, яка визначає духовне обличчя сучасної людини, є її *зверненість до іншості, буття на межі*, або, точніше, *буття як межа* (маргінальність онтологізується, із предиката буття перетворюється в субстанціональну сутність), що викликає низку відповідних умонастроїв: прагнення до уніфікаційної еквівалентності, бажання зберегти автентичність через ізолювання, намагання пройти ініціацію перед межею, загравання з нею аж до відвертих форм епатажу, копіювання через дію імітації і проєкції як механізмів психологічного захисту, амбіціоністські претензії, ксенофілія, ксенофобія, тензофобія, агресія тощо.

Відповідно до висловленого вище, ми підступаємо до виконання *другого завдання* цього дослідження – до аналізу образу *Іншого* у віртуальному бутті сучасного суб'єкта. Сучасна людина, випестувана й зніжена витонченим гедонізмом інформаційних технологій і рекламних послуг, загартована радикальним цинізмом постмодерну, своєрідно рефлектує Іншого. Постмодернізм зняв сакральне з порядку денного й унеможливив буберівську формулу діалогу як модель ставлення до Іншого. Інший набув рис *події досвіду*, що є феноменологічною даністю нашого існування. Інший нападає знезацька («Чужий» Б. Вальденфельса) або являється в дзеркалі як фантастичний імідж-ідеал *Я* (Ж. Лакан), або роз'їдає моє буття зсередини як зміст витісненого негативного знання (самі собі чужі) Ю. Крістевої, «Тінь» К. Г. Юнга).

Розчарування в Іншому як в абсолютному священному другові позбавило одночасно його страхотливіх рис як ворога. Адже опозиція «свої – чужі», або «Ми – Вони», заперечується постмодерном як такий самий метанаратив. У результаті ми опинилися всередині царства іншості, яке не є ні рятівним, ні руйнівним, не холодним, не гарячим. «Кімнатна температура» такого царства перевела Іншого з етично площини в естетичну. Інший перетворився на об'єкт зацікавленої насолоди (згадаймо бартівську «насолоду текстом»), він набув рис плуральності, що одночасно синтезується в аморфну невизначену цілість. Естетизований інший є іміджем, що подекуди набуває рис «гламуру»: його ідентифікація здійснюється в категоріях чуттєвого досвіду і проєктується на фантазійний образ реальності, спонукаючи *Я* до такої ж ідентифікації конкурентного стилю. Ми створюємо глянцеві іміджі, «прекрасні картинки» (С. де Бовуар), естетизовано-вихолощені образи самих себе, змагаючись в обміні «аватарками». І якщо на початку тисячоліття подібні імідж-стратегії були притаманні здебільшого молоді, то нині, відповідно до законів зворотної передачі знань у постфігуративних культурах (М. Мід), вони перетворилися з тінейджерської забави в цілком соціальну дорослу «глибоку» гру, віддзеркалюючи символізації ієрархій, статусів і ролей.

Відтак сучасна іншологія може бути визначена як своєрідна конфігурація модерної тотальності з постмодерною партикулярністю, що найбільш яскраво виражено в структурі ризомного інтернет-спілкування чатівського типу. Тут немає етичної відповідальності класичного зразка, але одночасно немає і постмодерної насмішкливої зухвалості. Адже, спілкуючись в інтернеті, людина (навіть у потворних стратегіях тролінгу) намагається слідувати феноменології іміджевих стратегій (Г. Тульчинський) та полегшеним за «умовчанням» «законам увічливості», пам'ятаючи про головне правило медіа: активність реципієнта зростає непомірно активності автора, трансформуючись в активний елемент співтворчості. Релікт модерної відповідальності в ставленні до віртуального Іншого зберігається в архетипах ініціації героя (мономіф, чарівна казка), що складають семантичний підтекст комп'ютерних ігор. Щоправда, ця відповідальність завдяки синдрому F6 позбавляється її класичної основи – серйозності. Характерно, що подібна «віртуальна» відповідальність з уявного медіа-про-

сторю переноситься в емпіричну дійсність, що конструюється за законами екшен, де навіть трагедії втрачають буттєвий сенс, а співчуття набуває характеру полегшеного лояльного самовідсторонення. Яскравий тому приклад – обивательське ставлення до терористичних актів (у рок-поезії А. Макаревича: «Рвануло опять не у нас, а напротив... Саечку за испуг!»).

Усереднений за законом лояльності медіа-образ естетизованого Іншого стає вектором моделювання внутрішнього світу суб'єкта, його психіки та, відповідно, особистої ідентичності. Інший, отже, стає запорукою буття, а спілкування – його основою. У сучасних розробках із постфрейдистського психоаналізу (зокрема в інтерперсональній теорії психіатрії Г. С. Салівана) відбувається подолання пансексуалізму через вихід за межі суб'єкта «в собі» в суб'єкт «для Іншого». Особистість не є вродженою якістю, а формується в результаті інтерсуб'єктивних стосунків людини з оточенням, будучи їх моделлю, що складається внаслідок розрядки від напруги потреб.

Буття Іншого відкривається в теперішньому, в гушавині комунікативних потоків. Тому, коли ми говоримо про досвід спілкування з Іншим, ми маємо на увазі «тут і тепер» існування людини, її *Dasein*. Інтерсуб'єктивність як міжособистісний вимір *Я* та Іншого, буття-з-Іншим, формується завдяки конституюванню мною та Іншим своєрідного топосу посередництва між нашими діями – спів-буття, інтер-монадичного універсального простору, континууму спілкування, у якому здійснюється обмін духовних активностей, інтеракція екзистенціальностей, їх взаємне відображення, подібне до випромінювання світла між двома дзеркалами.

Суб'єктний статус Іншого передбачає апріорну згоду *Я* відмовитися від процесу «засвоєння», «одомашнення», «наближення» в негативному сенсі трансформації Іншого відповідно до власних потреб, щоб зробити його «зручніше» чи «приємніше». Інший – це завжди ІНШИЙ – інакший у значенні відмінності одного тексту від другого тексту, скільки б симулятивно подібними ззовні вони нам не здавалися.

Отже, інтерсуб'єктивний процес знаходить свій вияв у процесі спілкування з яскравим акцентом у бік другого суб'єкта. Інший у ролі такого суб'єкта є для *Я* табуованою зоною, але саме це дає йому право *розпоряджатися долею Я*, змінювати чи коригувати його статус. Відтак можемо констатувати появу нової філософської категорії – «другого суб'єкта», – який насправді є *першим*, оскільки активно наступає на буття *Я*, а не лише пасивно чекає на його дружбу чи довіру.

Для сучасної людини характерне переважання бажань другого суб'єкта: герой нового міфу, не маючи під ногами історичного підґрунтя, існує в легкості розірваної миті теперішнього і змушений покладатися на думку та примхи свого оточення. Втрата самості виявляється як намагання наслідувати престижний соціальний бренд, гламурний імідж, мейнстрім, різні вияви наукової, світоглядної, естетичної та побутової моди, медіа-патерни, комунікативні прийоми інтернет-спілкування тощо. Фігура Іншого переноситься у сферу емпіричних частковостей практичного досвіду, і головна увага приділяється процесу створення *симулякрів Я*, що відповідають запитам Іншого, і *симулякрів самого Іншого*, його ідеальних подоб, копій без оригіналу, що лавинно помножуються, утворюючи гіперреальність позначників без позначуваного.

Ядром концепту Іншого як спустошеного символу є структурний психоаналіз Ж. Лакана. Інший тут з'являється не в царині свідомості *Я*, а там, де для свідомості взагалі немає місця: тим самим лаканівська інтерпретація Іншого пориває з будь-якою філософією в дусі *Cogito*. Інший – абсолютно незалежна від свідомості *Я*, об'єктивна субстанція самовизначення, яка сама зустрічає *Я* (а не навпаки) і стосовно якої ідентичність *Я* моделюється як сукупність ефектів визнання мене Іншим. Ж. Лакан веде мову про травматичну появу Іншого в безпосередньо-стихійному досвіді дитинства індивіда, на стадії «дзеркала» як базового механізму самоідентифікації особистості [7]. На цій стадії суб'єкт, що відчуває нестачу дійсності (регістр Реального), отримує неоціненний дар – зоровий образ самого себе як цілісного тіла, як певного оформленого візуального гешталту, що є передумовою формування ідентичності суб'єкта як двійника власного віддзеркалення. Цей ідеальний і правильний, гармонійний і пропорційний, симетричний і зібраний, завершений і статуарний образ, побачений у дзеркалі, набуває майже міфологічних рис: він є чимось уявним, ілюзорним, «за-дзеркальним», зовнішнім, відчуженим від *Я*, але таким, яке здатне впливати на ідентифікаційний процес та формувати фантастичні уявлення людини про саму себе (регістр Уявного).

Цей образ (у Ж. Лакана – «*imago*» – «імаго») надалі розпадається на безкінечну кількість ідеальних фігур оточення – культурних репрезентацій (батьки, старші брати, кіногерої, масмедійні іміджі, рекламні картинки тощо), що слугують еталоном, продовжуючи тим самим містерію дзеркала в бутті *Я*.

Людина виявляється захопленою цією зовнішньою ідентифікаційною моделлю, яка постає як інший (у Лакана – *autre*, або «об'єкт маленьке а») для Я-суб'єкта. Усвідомлений таким чином Інший (інший) може заподіювати Я жаданий біль, який сприймається як цілком природний факт підкорення ідеалу й викликає щось на зразок мазохістського комплексу [8]. Інший може викликати також агресивність (ставати ворогом, Чужим), що пов'язане з постійним страхом Я втратити або пошкодити свою «кращу» половину, дискредитувати її негідним носієм.

Із вступом людини у світ мови, за образом якої структуроване безсвідоме, у людському бутті з'являється останній і найбільш значущий символічний Інший (за словами Ж. Лакана, *Autre* «з великої літери А»), яким є виражена в знакових структурах культура (регістр Символічного). Стосовно нього суб'єкт постає як умовний позначник, перетворюючися на носія смислових розривів, компенсованих мовою. Відтак самість зазнає симуляції: Я стає пустим знаком, *символічним позначником культури*, позбавленим реального автентичного наповнення, вибудовуючи систему уявлень про самого себе як регістр Уявного (термін Ж. Лакана), тобто як фантазійний комплекс зручних для Іншого особистих та соціальних якостей, за допомогою яких людина «впускає» Іншого всередину, розчиняється в ньому та досягає апогею відчуження.

Звідси – ставлення до себе як до предмета бажань Іншого, намагання ідентифікувати себе відповідно до його бажань. Принадність лаканівської філософії полягає у спробі створити грандіозний пост-картезіанський та пост-буберівський проект спілкування, але в межах цього проекту Інший повністю позбавляється етичного пафосу, він перестає бути чинником, що формує довіру, повагу, турботу, любов, перетворюючись в агресивно-маніпулятивний концепт агресії та підкорення. Маємо справу з феноменом повного розчинення Я в буття-для-іншого, наслідком якої є релятивація цінностей, спустошення символів, симуляція, деперсоніфікація, екзистенційна нудьга й абсурд, криза ідентичності, що виникають унаслідок відмови від трансцендентних смислів на користь іронії та іманентії, відходу від великих наративів на користь малим.

Висновки. Концепція, яку ми намагалися окреслити в наших ескізних розвідках, стосується сучасної людини як суб'єкта, що складає типове обличчя епохи. Ознакою картини світу даної епохи є «тяжкість легкості» (М. Кундера), або «прозорість» (Ж. Бодрійяр). Саме «прозорість» – душі, інформації, тіла, буття загалом – стає симптомом пост-оргіастичної хвороби під назвою «симуляція». «Прозорість» брендинга, легалізована на рівні законодавства в принципі свободи совісті й слова, розсіює предмет в інформації про нього. Прозорість тілесності утворює транссексуальне «тіло без органів», стерильне щодо чуттєвих драйвів, вичищених скальпелем пластичної хірургії та фотошопінгу. Прозорість душі робить останню надто легкою для прийняття на свої плечі вантажу цінностей, змушуючи її злітати, – але не до насиченого ефіру трансценденції, а в пусте повітря віртуальності. У результаті межі добра і зла затираються, а самі поняття етичного (відповідальність, обов'язок, вина, спокута) втрачають онтологічний статус. Щодо простору існування, можна сказати, що тут утворюється атопія – прірва без-місцевості з нівелюванням реальності життя та смерті. На цьому тлі «витівки» світового тероризму з проекцією сюжетів комп'ютерних екшенів на повсякденну дійсність постають жажливою у своєму цинізмі тугою за справжністю хоча б процесу помирання, який демонструє воскресінню його справжнє значення переходу від небуття до буття. На тлі прогресуючої прозорості віртуальна реальність, яка частково компенсує брак дійсності в умовах деонтологізації буття, через мережу розваг, лише посилює процес симуляції, оскільки створює культуру розваг за формулою «релаксу».

Особистість, яка існує в гіперреальності (просторі спустошених симулятивних символів), характеризується ключовою особливістю: вона відчуває розрив між реалізацією власної самості та орієнтацією, на думку численних розосереджених у кібер-просторі інших, які стають для неї ілюзорною моделлю ідентичності (*імаго*) й повністю спрямовують її становлення та розвиток як суб'єкта-для-Іншого. *Інший* з'являється в *Dasein* сучасної людини як фігура досвіду, що з'являється зненацька й лавинноподібно «накриває» людину своїми бажаннями. У результаті людина, буття якої позбавлене трансцендентної насиченості, прагне бути предметом бажань Іншого та усвідомлює себе лише кризь призму даних бажань.

Настала ера прагматиків, коли потрібно або на засадах наївної естетики пасивно змиритися з іміджем Іншого, що краде в мене мою самість через модні знаки та фантазми розважальної культури, або ж віднайти в собі мужність витримувати зрілу, сувору етику в гушавині розніженої візуальності й визнати смерть власної історії та прихід царства Іншого.

Відтак, чи можливо, за таких умов, зберігаючи свою самість, не красти в Іншого його статус відмінності, не ідеалізувати цю відмінність й водночас не розчиняти в ній себе, завдаючи собі страждання стійкості перед обличчям відповідальності? Ми вважаємо, що це можливо, і в такій суворій етиці проглядає поступ до Ближнього як обличчя Бога – Бога, якого можна зустріти всюди, навіть у мережі Інтернету. При цьому важливо пам'ятати деякі апіорні правила гри. Інший – це голос традиції, не схожої на твою власну, навіть якщо він і належить до однієї з тобою культур. Він має Інше виховання, Інші правила і звичаї, Іншу модель поведінки тощо. Інший – не означає гірший. І водночас не означає кращий. Інший нічим не зобов'язаний тобі, але ти всім зобов'язаний йому, його любові та його «пеклу», тому що тільки завдяки йому ти існуєш як *Я*.

Джерела та література

1. Маклюэн Г. М. Понимание Медиа: Внешние расширения человека / Герберт Маршалл Маклюэн ; [пер. с англ. В. Николаева]. – Москва ; Жуковский : КАНОН-пресс-Ц, Кучково поле, 2003. – 464 с. – (Прилож. к сер. «Публикации Центра фундаментальной социологии).
2. Кундера М. Нарушенные завещания : эссе / Милан Кундера ; [пер. с фр. М. Таймановой]. – СПб. : Изд. дом «Азбука-классика», 2008. – 288 с.
3. Сартр Ж.-П. Бытие и ничто. Опыт феноменологической онтологии / Жан-Поль Сартр ; [пер. с фр. В. И. Колядко]. – М. : Республика, 2004. – 639 с. – (Мыслители XX века).
4. Голенков С. И. Феноменология Другого Сартра [Электронный ресурс] / С. И. Голенков. – Режим доступа : www.phil63.ru/files/2vГоленков.doc
5. Беньямин В. Улица с односторонним движением / Вальтер Беньямин ; [пер. с нем. И. Болдырева]. – М. : ООО «Ад Маргинем Пресс», 2012. – 128 с.
6. Бодрийяр Ж. Симулякры і симуляція / Жан Бодрийяр ; [пер. з фр. В. Ховкун]. – К. : Основи, 2004. – 230 с.
7. Лакан Ж. Стадия зеркала [Электронный ресурс] / Жак Лакан ; [пер. с фр. А. К. Черноглазова]. – Режим доступа : http://lacan.narod.ru/ind_lak/lac_r6.htm
8. Лакан Ж. Психоз и Другой [Электронный ресурс] / Жак Лакан ; [пер. с фр. А. К. Черноглазова] // Метафизические исследования. – Вып. 14. Статус иного. – СПб. : Изд-во Санкт-Петербург. филос. о-ва ; Алетейя, 2000. – С. 201–217. – Режим доступа : http://lacan.narod.ru/ind_lak/lac_r12.htm

Бильченко Евгения. Тяжесть легкости: бытие-для-другого в виртуальном пространстве. Особое социокультурное значение имеет проблема иллюзорного характера современного самосознания личности в пределах виртуального пространства, обладающего интенцией к облегчению бытия в сторону потери его трансцендентальной опоры. Задания работы: раскрытие концепта «тяжесть легкости» как модели существования *Я* в виртуальном пространстве, выявление механизмов взаимодействия *Я* и Другого через концепт имаго. В статье применена методология транс-эстетики Ж. Бодрийяра (метод феноменологического описания симулякров и симуляций) и структурного психоанализа Ж. Лакана (метод деконструкции имаго). Воображаемая идентификация *Я* соответствует модусу бытия-для-другого и осуществляется с помощью двух механизмов: симуляции и «зеркала», в результате действия которых субъект теряет онтологический статус и превращается в пустой символ культурного окружения (симулякр, имаго). Реконструкция онтологического статуса субъекта гипотетически возможна на основе сохранения статуса отличия Другого в условиях воздержания от попыток его трансформации в сторону *Я*.

Ключевые слова: виртуальная реальность, *Я*, Другой, бытие-для-другого, симуляция, «зеркало», симулякр, имаго.

Bilchenko Yevgeniya. The Heaviness of Easiness: Being-for-Another in a Virtual Space. The article deals with the special for society problem of illusion in contemporary self-clarification in the virtual space. This space has an intension to the making life easy, caused the loss of its transcendental base. the analysis of concept «The Heaviness of Easiness» as a model of Ego being in the virtual space\$ the explication of the mechanisms of interaction of Ego and Another across the concept of imago. The article deals with the methodology of trans-aesthetics by Zh. Bodriyar (a method of phenomenological description of simulation and simulacrums) and structural psychoanalysis by Zh. Lacan (a method of deconstruction of imago). Imaginative Ego identification matches to modus of being-for-another and does through the two mechanisms: simulation and mirror. As a result subject loses his ontological status and becomes an empty symbol of cultural environment (simulacrum, imago). The hypothesis is: the reconstruction of ontological status of subject is possible on the base of the preservation of Difference of Another in conditions of abstinence from its transformations into the Ego.

Key words: virtual reality, Ego, Another, being-for-another, simulation, mirror, simulacrum, imago.

Стаття надійшла до редколегії
28.03.2013 р.